

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ มีจุดประสงค์หลักที่จะประมาณการสมการค่าจ้าง (Wage Function) ของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมที่มีระดับการศึกษาต่างกัน และการประมาณค่าความเบี่ยงเบน (Selectivity Bias) ที่เกิดขึ้นจากการลงทุนทางการศึกษาและการวิเคราะห์ผลตอบแทนการลงทุนทางการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลจากการสำรวจสภาพเศรษฐกิจสังคม (Socio-Economic Survey) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2530 โดยกำหนดเงื่อนไขของตัวอย่างที่นำมาศึกษาดังนี้

1. เป็นแรงงานที่มีได้ประกอบอาชีพการเกษตรกรรม และมีสถานะภาพที่เป็นลูกจ้างเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อที่จะตัดปัญหาเกี่ยวกับความสามารถในการประมาณรายได้ที่ได้รับ ในรูปอื่น ๆ เช่นกำไร ดอกเบี้ย เป็นต้น

2. ตัวอย่างที่นำมาศึกษา เป็นแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ระดับประถมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยจะไม่พิจารณาแรงงานที่จบการศึกษาในระหว่างขั้นแต่ละระดับ เนื่องจากต้องการศึกษาเปรียบเทียบกันตามแต่กรณี คือ

2.1 กรณีเปรียบเทียบระหว่างแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น กับแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย

2.2 กรณีเปรียบเทียบระหว่างแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย กับแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

เนื่องจากข้อมูลที่นำมาศึกษามีลักษณะเบี่ยงเบน (Selectivity) ในตัว และความไม่สามารถที่จะวัดอิทธิพลของปัจจัยบางตัวแปรออกมาได้ เช่นระดับความสามารถ (Ability) คุณภาพของการศึกษา (Quality of Schooling) และความแตกต่าง

ในลักษณะของแรงงาน (Heterogeneity in the population) ผลของการสุ่มตัวอย่างไม่เป็นอิสระ (non-random sample) ทำให้การวิเคราะห์สมการด้วยวิธี OLS (Ordinary Least Square Estimator) เกิดความคลาดเคลื่อน เนื่องจากไม่อาจเป็นจริงตามข้อสมมติฐานของการวิเคราะห์ที่กำหนดให้ค่า error term เป็นศูนย์ และค่า $E(U_i U_j)$ ไม่เท่ากับศูนย์ ดังนั้นผลกระทบของการการลงทุนทางการศึกษาต่อรายได้ สามารถที่จะอธิบายได้ตามสมมติฐานของการเลือก (Selectivity Hypothesis) ที่แสดงได้ในรูปของความแตกต่างของรายได้ ซึ่งการวิเคราะห์ได้แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน

1. การวิเคราะห์การตัดสินใจลงทุนศึกษาต่อ ในรูปสมการลดรูป (Reduce Form) (ความแตกต่างของรายได้ของบุคคลที่มีการลงทุนทางการศึกษาที่ต่างกัน และต้นทุนของการลงทุนทางการศึกษา จากปัจจัยต่าง ๆ) จากสมการ Probit Model ที่ใช้วิธีการ Maximum Likelihood Estimator โดยกำหนดให้ตัวแปรตาม (การตัดสินใจลงทุนศึกษาต่อ จากแรงงานที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน) เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ คือมีเพียง 2 ค่า คือเป็น 0 หากเป็นข้อมูลของแรงงานที่จบการศึกษาระดับที่ต่ำกว่า และมีค่าเท่ากับ -1 หาก เป็นข้อมูลของแรงงานที่จบการศึกษาระดับที่สูงกว่า การวิเคราะห์ในสมการ Probit นี้ จะส่งผลกระทบต่อรายได้ (ค่าจ้าง) ของแรงงาน ซึ่งผลที่ได้จะใช้ในการประมาณค่าสมการในขั้นที่สองต่อไป

2. การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดค่าจ้าง (Wage Function) ของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม ตามระดับการศึกษาที่ต่างกัน ด้วยวิธีการวิเคราะห์ในลักษณะ OLS (Ordinary Least Square Estimator) โดยนำค่าประมาณการและการปรับตัวแปรในขั้นตอนแรก ซึ่งในที่สุดจะได้ค่า LAMBDA (Selectivity Ratio) ที่อธิบายผลความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น

ผลการศึกษาที่ได้ เราสามารถที่จะสรุปผลการศึกษา โดยแยกพิจารณาตามขั้นตอนของการศึกษาทั้ง 2 ขั้นตอน

ผลสรุปการศึกษาการตัดสินใจลงทุนศึกษาต่อ จากสมการรายได้ลดรูป ซึ่งจะพิจารณาเฉพาะทางด้านครัวเรือน (Housing Characteristics) เท่านั้น สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงทุนศึกษาในระดับที่สูงขึ้น โดยพิจารณาจากตัวแปรทางด้านครัวเรือน (Household Characteristics) จากกลุ่มตัวอย่างที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น ระดับประถมศึกษาตอนปลาย และระดับมัธยมศึกษาตอนต้นนั้น จะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสภาพของครอบครัวที่สำคัญ คือรายได้ของบิดามารดา และระดับการศึกษาของบิดามารดา ยิ่งระดับรายได้และระดับการศึกษาเพิ่มสูงขึ้น อิทธิพลของตัวแปรดังกล่าวนี้ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น เนื่องจากการลงทุนทางการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จะมีต้นทุนของการศึกษาทั้งที่เป็นต้นทุนทางตรง (Direct Cost) และต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) จากการสูญเสียรายได้ (Forgone Earning) จากการทำงานที่มากขึ้น ด้วยเหตุว่ารายได้ของบิดามารดา (LNHHIN) และระดับการศึกษาของบิดามารดา (HHEDU) ที่สูง จะทำให้โอกาสที่จะให้บุตรได้รับการศึกษาในระดับสูงมีมาก เพราะว่าเห็นประโยชน์ของการศึกษาและเงื่อนไขทางการเงิน (Finance Barrier) ไม่เป็นอุปสรรคมากนัก นอกจากนี้ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจลงทุนศึกษาต่อ (จากสมการลดรูป) ได้แก่ตัวแปรสภาพการทำงาน (Work Status) ที่ทำงานในภาครัฐบาล ทำให้โอกาสของการลงทุนศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นมากขึ้น เนื่องจากสภาพการทำงานในภาครัฐบาลของบิดาหรือมารดาสามารถที่เบิกค่าเล่าเรียนได้ ซึ่งจะ เป็นแรงจูงใจให้มีการลงทุนทางการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น เพราะต้นทุนของการลงทุนโดยเปรียบเทียบกับสภาพการทำงานของบิดามารดาในภาคอื่น ๆ ที่ไม่สามารถจะเบิกค่าใช้จ่ายในการเล่าเรียนของบุตรได้ ตัวแปรฐานะเศรษฐกิจสังคม (SOCIO-ECONOMIC SURVEY) ของครัวเรือน มีทิศทางความสัมพันธ์กับการตัดสินใจลงทุนศึกษาต่อ มีทิศทางที่เป็นบวก แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่มีฐานะทางครอบครัวที่ดีกว่า จะมีโอกาสได้รับการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้นมากกว่า สำหรับตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่ ตัวแปรเขตที่อยู่อาศัย เขตเมือง-ชนบท (COMMU) ตัวแปรการมีที่อยู่อาศัย (HOUSING) จากผลการศึกษาที่ได้ เราไม่สามารถที่จะอธิบายผลได้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามทิศทางที่ได้ สอดคล้องตามแนวทางทฤษฎีหรืองานการศึกษาที่ผ่านมา ตัวแปรที่อยู่อาศัย เขตเมือง-ชนบท (COMMU) จะมีความสัมพันธ์ต่อการลงทุนทางการศึกษาที่เป็นเหตุเป็นผล ส่วนตัวแปรการมีที่อยู่อาศัย (HOUSING) ผลการศึกษาที่ได้มีทิศทางที่ไม่แน่นอน และไม่มียัยสำคัญทางสถิติในระดับที่จะอธิบายอิทธิพลของตัวแปรได้ดี

ผลการการศึกษาที่ได้ ในประเด็นของการตัดสินใจลงทุนศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่ผ่านมา ได้ผลการศึกษาที่สอดคล้องกัน เช่นงานศึกษาของ กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน "สาเหตุของการไม่ส่งบุตรหลานเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา" สรุปผลการศึกษา จากการสำรวจกลุ่มตัวอย่าง กรณีจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดนครสวรรค์ ได้ตั้งตารางที่ 18 ซึ่งได้ข้อสรุปว่า

สาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากความยากจนหรือไม่มั่นใจในฐานะการเงินของตนเองว่าจะส่งเสียบุตรหลานให้เรียนต่อได้จนตลอดรอดฝั่ง ทั้งนี้เพราะรายได้หลักส่วนใหญ่ของผู้ปกครองกลุ่มนี้มาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ลักษณะของอาชีพของบิดามารดาในงานการศึกษานี้ ก็มีลักษณะที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมเป็นจำนวนมาก ทำให้การกระจายของข้อมูลบางตัวแปรไม่แตกต่างกันมากนัก) ซึ่งหากปีใดผลผลิตดีราคาสูง ก็จะมีรายได้มากที่จะส่งบุตรหลานให้เรียนต่อได้โดยไม่เดือดร้อน แต่บางปีถ้ามีผลเสียหายมาก หรือราคาตกต่ำจะต้องประสบภาวะขาดทุน อาจทำให้ขาดแคลนเงินทอง จนต้องให้บุตรหลานลาออกจากโรงเรียนกลางคัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วให้บุตรหลานได้เรียนจบเพียงการศึกษาภาคบังคับดีกว่า ที่จะเรียนเพียงครึ่ง ๆ กลาง

ผลการศึกษาที่ได้จากสมการลดรูป Probit Model ในขั้นแรกนี้ เราจะนำไปวิเคราะห์ในสมการค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม ตามระดับการศึกษาต่าง ๆ ด้วยวิธี OLS ตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ซึ่งสรุปผลของการศึกษาทั้ง 2 กรณีที่สอดคล้องได้ดังนี้

การเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างของแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับประถมศึกษาตอนปลาย เป็นผลมาจากตัวแปรทางด้านอายุ (AGE) ของแรงงาน กล่าวคือหากแรงงานมีอายุเพิ่มสูงขึ้น รายได้หรือค่าจ้างที่ได้รับ จะเพิ่มสูงขึ้นด้วย และจะลดลงเมื่อถึงระดับอายุหนึ่ง ตามค่าสัมประสิทธิ์ของอายุกำลังสอง (AGE²) ซึ่งมีทิศทางของเครื่องหมายเป็นลบ ด้วยเหตุว่าเมื่ออายุมากขึ้นในระดับหนึ่งแล้ว จะมีการเสื่อมค่าทุนมนุษย์ลง ทำให้การแสวงหารายได้ลดน้อยลงด้วย นอกจากนี้การที่ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรอายุที่ได้ ยังจะขึ้นอยู่กับลักษณะของการทำงานประกอบด้วย เนื่องจากตัวอย่างแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมที่นำมาศึกษานี้ มีระดับช่วงอายุที่ค่อนข้างต่ำ และเป็นแรงงานที่เป็นแรงงานไม่มีความชำนาญ (Unskilled Labors) สำหรับแรงงานที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา ผลที่ได้จากการเปลี่ยนแปลงของรายได้ต่อการเปลี่ยนแปลงของช่วงอายุมีความสอดคล้องตามทฤษฎีทุนมนุษย์

¹คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. "การศึกษาไทยวันนี้ ข้อเท็จจริง และข้อสังเกต"วารสารเศรษฐกิจและสังคม. ปีที่ 26 ฉบับที่ 2 เดือนมีนาคม-เมษายน 2532, หน้า 20.

ปัจจัยทางเพศ (ชาย) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมที่เป็นเพศชาย มีแนวโน้มที่จะได้รับค่าจ้างสูงกว่า ประมาณร้อยละ 31.32 เมื่อกำหนดให้ตัวแปรอื่น ๆ คงที่ สำหรับแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย เมื่อเทียบกับแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น และ เป็นร้อยละ 26.755 ของแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เมื่อเทียบกับแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ผลที่ได้นี้แสดงให้เห็นได้ประการหนึ่งว่า มีการแบ่งแยกในอัตราค่าจ้างของแรงงานระหว่างเพศชายและเพศหญิง ในระดับการศึกษาที่ต่ำด้วย

ปัจจัยภูมิภาค (REGION) จากผลการศึกษาที่ได้ทั้งสองกรณี แรงงานที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จะได้รับค่าจ้างที่สูงกว่าแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมที่อยู่ต่างจังหวัด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ค่าสัมประสิทธิ์ที่ได้อาจจะสูงเกินไป เมื่อเทียบกับงานการศึกษาอื่น ๆ ที่ผ่านมา ทั้งนี้อาจเนื่องจากจำนวนของข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานคร มีจำนวนที่น้อยเมื่อเทียบกับจำนวนข้อมูลกลุ่มตัวอย่างในต่างจังหวัด แต่กระนั้นทิศทางของค่าตัวแปรก็สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ซึ่งเราจะเห็นได้จากข้อกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำว่า ในเขตกรุงเทพมหานครจะมีอัตราค่าจ้างที่สูงกว่า เนื่องจากค่าครองชีพที่สูงกว่านั่นเอง ผลที่ได้นี้หากเปรียบเทียบกับผลจากรายงานการสำรวจแรงงาน ที่ราชอาณาจักร (รอบที่ 3) ตามตารางที่ 20 แสดงอัตราค่าจ้างเฉลี่ยที่ลูกจ้างเอกชนที่ได้รับ ตามภูมิภาคต่าง ๆ จากตารางจะปรากฏให้เห็นชัดเจนว่า แรงงานที่อยู่ในภูมิภาคกรุงเทพมหานคร ได้รับอัตราค่าจ้างมากกว่าภูมิภาคอื่น ๆ กล่าวคือ แรงงานที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครได้รับค่าจ้าง ในปี 2529 ที่มากกว่าแรงงานในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ เป็นร้อยละ 59.42, 64.47, 42.01 และร้อยละ 34.77 ตามลำดับ หรือประมาณร้อยละ 50 ของรายได้โดยเฉลี่ยของแรงงานนอกภูมิภาคกรุงเทพมหานคร ที่ได้รับน้อยกว่าแรงงานในเขตกรุงเทพมหานคร ลักษณะนี้ปรากฏเช่นเดียวกันในปี 2530

สำหรับตัวแปรสถานภาพสมรส (MARI) และสถานภาพการทำงาน (WSTA) เป็นตัวแปรที่ไม่สามารถที่จะสรุปผลการศึกษาที่สอดคล้องกันได้ ทั้งนี้โดยพิจารณาแยกในแต่ละกรณีศึกษา จะให้ผลการศึกษาที่ต่างกันดังนี้

ตารางที่ 18 แสดงผลการศึกษาลาเหตุการไม่ส่งบุตรหลานเรียนต่อมัธยมศึกษา
เปรียบเทียบระหว่างจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดนครสวรรค์

สาเหตุ	เปอร์เซ็นต์กลุ่มตัวอย่าง	
	จันทบุรี	นครสวรรค์
มีปัญหาทางการเงิน	61.1	66.7
บุตรหลานไม่ต้องการเรียน	13.4	40.2
บุตรหลานเรียนอ่อน	12.4	17.8
ต้องการให้บุตรหลานออกมาช่วยทำงาน	11.5	5.7
โรงเรียนมัธยมอยู่ไกล	8.8	13.8
เรียนจบแล้ว เกรงจะหางานทำไม่ได้	6.2	8.6
บุตรหลานสุขภาพไม่ดี	3.5	5.2
อื่น ๆ	1.8	17.2

ที่มา : คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. "การศึกษาไทยวันนี้
ข้อเท็จจริงและข้อสังเกต", หน้า 24 .

ตารางที่ 19 แสดงอัตราค่าจ้างเฉลี่ยของลูกจ้างเอกชน ปี 2529-2530
จำแนกตามภูมิภาคต่าง ๆ (บาท)

ภูมิภาค	ค่าจ้างเฉลี่ย	
	ปี 2529	ปี 2530
ทั่วราชอาณาจักร	1,837.9	1,855.7
กรุงเทพมหานคร	2,932.1	3,020.7
ภาคเหนือ	1,189.7	1,180.6
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,041.7	1,101.4
ภาคกลาง	1,700.1	1,677.0
ภาคใต้	1,912.5	1,987.0

ที่มา : รายงานการสำรวจแรงงาน ทั่วราชอาณาจักร (รอบที่ 3) สิงหาคม 2529-2530
สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรณีแรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนปลาย ค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรสถานภาพสมรส (MARI) มีทิศทางที่เป็นผลเชิงลบต่อการเปลี่ยนแปลงค่าจ้างของแรงงาน ขณะที่กรณีศึกษาแรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จะมีทิศทางของค่าสัมประสิทธิ์ของตัวแปรที่เป็นบวก ความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์ของทั้งสองกรณีนี้ ไม่สามารถที่สรุปได้อย่างแน่ชัดว่ามีความแตกต่างกันอย่างแท้จริง เพราะว่าค่าพารามิเตอร์ทางสถิติ อยู่ในระดับที่ไม่สามารถจะยอมรับได้ดี ความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์นี้ อาจเนื่องมาจากความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลที่นำมาศึกษา อนึ่งตัวแปรสถานภาพการทำงาน ปรากฏว่ากรณีศึกษาของแรงงานที่สำเร็จการศึกษาทั้ง 2 ระดับ มีความสัมพันธ์ที่เป็นเชิงบวก คือแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลาย ที่ทำงานในภาคเอกชน มีแนวโน้มที่จะได้รับค่าจ้างมากกว่าแรงงานที่ทำงานในภาครัฐบาล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับกรณีแรงงานที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่นัยสำคัญทางสถิติ แต่ได้ทิศทางของเครื่องหมายเช่นเดียวกัน กล่าวโดยสรุปแล้ว แรงงานนอกภาคเกษตรกรรมที่มีสถานภาพการทำงานในภาคเอกชน มีแนวโน้มที่จะได้รับค่าจ้างมากกว่าแรงงานที่มีสถานภาพการทำงานอื่น ๆ

ค่าประมาณการที่คำนวณจากการวิเคราะห์ในขั้นแรก Probit Model ที่มีความสำคัญประการหนึ่ง คือค่า LAMBDA ซึ่งค่าของการวิเคราะห์ผลที่เกิดจากความคลาดเคลื่อน Selectivity Ratio ที่แสดงถึงความแตกต่างของความสามารถ (Ability) ความแตกต่างในลักษณะของแรงงาน (Heterogeneity in population) รวมทั้งค่าความคลาดเคลื่อนที่เป็น Selectivity Bias ด้วย ผลการศึกษาที่ได้ เราได้ข้อสรุปว่าระดับการศึกษาที่แตกต่างกันแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม ที่นำมาศึกษา มีความแตกต่างกันในระดับความสามารถ ค่า LAMBDA จะมีค่ามากขึ้นเพียงใด ขึ้นกับปัจจัยต่างๆ หลายประการ ทั้งที่เป็นปัจจัยส่วนบุคคล (Individual Characteristics) และปัจจัยทางครัวเรือน (Household Characteristics) เหตุว่าความแตกต่างในปัจจัยทั้ง 2 ลักษณะ จะส่งผลกระทบต่อค่า Selectivity Bias (LAMBDA) ได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษาที่ได้ เราสามารถที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางในการวางนโยบายทางด้านการศึกษา และการกำหนดอัตราค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรมที่มีระดับการศึกษาต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. จากผลการศึกษาคัดลันใจลงทุนศึกษาต่อ จะได้ผลการศึกษาที่สรุปได้ว่าปัจจัยที่ทำให้การลงทุนทางการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น ขึ้นอยู่กับรายได้ของบิดามารดา เป็นสำคัญ หรืออาจกล่าวได้ว่าปัญหาความยากจนของครัวเรือน จะเป็นอุปสรรคที่จะลงทุนศึกษาต่อ ดังนั้นหากมีการส่งเสริมให้มีความเสมอภาคทางการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น เช่นการไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน เป็นต้น โดยคณะกรรมการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ทั้งนี้ การศึกษาในระดับประถมศึกษาภาคบังคับ ในเชิงปริมาณนั้นอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีปัญหาเท่าไรนัก แต่การศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ควรจะให้ควรสนใจเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากอัตราการเรียนต่อของผู้จบการศึกษาระดับประถมศึกษาสู่ระดับมัธยมค่อนข้างต่ำ จากสถิติปี 2531 อัตราการเรียนต่อของผู้จบประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าสู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เพียงร้อยละ 43.37 ซึ่งห่างจากเป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ที่วางเป้าถึงร้อยละ 60 สถานการณ์เช่นนี้จะส่งผลกระทบต่อปัญหาที่สำคัญ 2 ประการ ในการพัฒนาประเทศต่อไปในอนาคต คือ

1.1 ช่องว่างของความแตกต่างทางด้านรายได้ ระหว่างชนบทกับเมืองมีมากขึ้นอีก ทั้งนี้เพราะว่าสัดส่วนของอัตราการศึกษาต่อในเขตเมือง โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ที่มีอัตราการเข้าเรียนต่อในระดับที่สูง คือประมาณร้อยละ 95.2 ขณะที่ในเขตชนบทบางแห่งมีอัตราการเข้าเรียนที่ประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น

1.2 แรงงานในตลาดแรงงานจะเป็นแรงงานที่มีการศึกษาต่ำ ซึ่งปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบัน

ดังนั้นจึงน่าจะได้มีการวางนโยบายที่ให้ความเสมอภาคทางการศึกษามากขึ้น และมีการกระจายการศึกษาในระบบชดเชยให้มากขึ้น เช่นการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งยังต้องมีการปรับปรุงอีกมาก เพราะระบบบางอย่างในทางปฏิบัติจะเป็นการสนับสนุนผู้ที่อยู่ในโรงเรียนมากกว่า เป็นต้น นอกจากนี้ควรจะมีการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับภูมิภาค และโอกาสของการทำงาน

2. จากผลการศึกษาสมการค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน เราสามารถที่จะนำผลที่ได้มากำหนดแนวทางการวางนโยบายทั้งทางด้านการศึกษา และการกระจายรายได้ ซึ่งจะแบ่งแยกการพิจารณาเป็นประการต่าง ๆ ดังนี้

ประการแรก ผลของการลงทุนทางการศึกษาที่ต่างส่งผลกระทบต่อรายได้หรือค่าจ้างของแรงงาน ดังนั้นหากจะลดช่องว่างของการกระจายรายได้ รัฐอาจจะส่งเสริมให้มีการลงทุนทางการศึกษามากขึ้น ตามที่กล่าวมาแล้ว

ประการที่สอง จากผลการวิเคราะห์ที่ได้ ค่าความเคลื่อนคลาดอันเกิดจากความแตกต่างในลักษณะของแรงงานที่มีระดับการศึกษาที่ต่างกัน เป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับความลamarของแรงงาน ผลของการศึกษาที่เป็นอยู่ในปัจจุบันอาจจะไม่ช่วยส่งเสริมให้แรงงานที่มีการศึกษาระดับต่ำอยู่แล้ว เมื่อได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น อาจจะไม่สามารถที่จะแสวงหารายได้เท่าเทียมกับแรงงานที่สำเร็จการศึกษาในระดับนั้น ทั้งนี้เป็นเพราะความสามารถเฉพาะบุคคลที่แตกต่างกัน เป็นเรื่องชี้ให้เห็น ได้ประการหนึ่งว่าหากมีการทุ่มทรัพยากรหรืองบประมาณจำนวนมาก เพื่อเกื้อกูลให้มีการศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น อาจจะไม่ได้ผลมากนักต่อการยกระดับรายได้ของแรงงานบางกลุ่ม เนื่องจาก การศึกษาที่ได้รับเพิ่มสูงขึ้น มิได้ช่วยให้มีทักษะหรือความสามารถเพิ่มสูงขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของการลงทุนทางการศึกษาที่มีต่อรายได้ ก็ยังคงมีอยู่

นอกจากนี้ ในระดับบุคคลสามารถใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจว่าจะลงทุนศึกษาต่อหรือไม่ โดยพิจารณาถึงรายได้ที่คาดหวังจะได้รับ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

ถึงแม้ว่างานศึกษานี้ ยังอธิบายการเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม โดยเปรียบเทียบระดับการศึกษาต่าง ๆ ได้ในระดับหนึ่ง แต่งานวิจัยนี้ยังมีข้อบกพร่องบางประการ ได้แก่การกำหนดเงื่อนไขของข้อมูลที่น่ามาศึกษา และการขาดตัวแปรบางตัวที่น่าจะมีอิทธิพลต่อการกำหนดการตัดสินใจลงทุนทางการศึกษา และตัวแปรที่มีอิทธิพลกำหนดสมการค่าจ้างของแรงงานนอกภาคเกษตรกรรม นอกจากนี้ลักษณะการเปรียบเทียบระดับการศึกษาค่อนข้างที่จะแคบ ทำให้ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์บางตัวแปรไม่เด่นชัด ดังนั้นน่าจะได้มีการศึกษาที่มีขอบเขตเฉพาะเจาะจงในตลาดแรงงานใดตลาดแรงงานหนึ่ง โดยใช้ข้อมูลที่ครอบคลุมตัวแปรต่าง ๆ ที่สามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสมการตัดสินใจศึกษาต่อและสมการค่าจ้าง ได้อย่างละเอียดขึ้น และพิจารณาระดับการศึกษาที่ค่อนข้างจะต่างกัน เช่นระดับอุดมศึกษากับระดับมัธยมศึกษาหรืออาชีวศึกษา เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้เห็นผลการศึกษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น